8.41.B.^a 11^4

# QVIBVS
MODIS CREDENDI VERbum accipiatur in Sacris literis, Expoſitio Georgij Vuicelij.

Eccleſiæ Catholicæ, Paracleſin.

Heus mea quam docta es Genitrix de Numine puram
Hanc puro ſerua pectore Sponſa Fidem;
Hac te donauit ſublimis ab æthere Sponſus
Hæc tibi neu deſit deficiatq́ꝫ: rogat.

Habak. I I.
Iuſtus in fide ſua uiuet.

An. M. D. XXXV. Februa.

# CANDIDIS LECTORIBVS.

S. P.

QVINQVENNIVM FERME EST,
quòd Clamatorum iſtorum futili atq; infrugifera conci-
one adductus, & uiolenta pertinacia, præterea ſuperbiß.
immoderatißimisq́; gloriationibus adactus de Fide aliquid
meditari cœpi, non tam ut mihiipſi in tot controuerſiis hu
ius æui certam ſententiam tanta de re confirmarem, quàm
ut ad pugnam Theologicam arma pararem, quorum præ
ſidio aliquando prouocatus, ex harena redirem incolu-
mis. Quicquid uero iſthuc erat, nunc è latebris erutum, recognoſcere uiſum eſt.
Sed hoc dum facio, in manibus renaſcitur, atq; noua prorſus facie induitur libel-
lus, ut iam primum ortus credi queat. Cæterum cur ego recognitū, adeoq́; de inte
gro elucubratum euulgandum exiſtimem, facit Eccleſiæ ſolicitudo, & incitat de-
ſyderium multorum hominum, qui ſuæ pietati nonnihil lucri ſpiritalis ex meis
operulis accedere, & literis & ſermonibus libere fatentur. At omnium maxime
incendit me ad euulgandum ſectæ tumor ac plus nimio effrenata libido, qua ſibi il
la magiſterium ſumit de Fide docendi, multos eius, atq; de ea tradiderunt diuinæ
literæ. Huc autem iſtos ſuus impulit calor, & neſcio quo rerum ſucceſſu inebria-
ta mens, ut Eccleſiam Catholicam, cui ſe iam olim hoſtes oſtendunt, poſteaquàm
nudaſſent doctrinæ ueritate, ſacris deniq; ſuis, Fidei quoq; dono crudeliſsime ſpo-
liarent, ne quid illi reliquum fieret, quod diceret eſſe ſuum. Inde iſti non nimis di-
ſerti clamores: Eccleſia à fide deſciuit, & huc reflexerunt prophetiam Pauli ad
Timotheum. Nemo hactenus fidem Chriſti habuit, Ibi pauculos quoſdam excepe-
runt, ne uulgus inſaniam deprehenderet. Nemo fidem nouit, nemo docuit, uti nec
ipſum Euangelium. Fidem hactenus profligarunt. Fides extincta omnis fuit. Qui-
bus clamoribus addiderunt dogmata ſui cerebri, idque magna in pietate, maiore
impudentia, Nempe proprias finitiones quid ſit fides, quid ſit credere, quomodo
ſcriptura fidem uſurpet, & quid efficiat & quid ſola præſtet, & quod ſit tam bo
næ uitæ quàm bonorum operum impatiens &c. Neceſſe uero habuerunt noua ta-
la confingere, ac conficta uerborum bullis tumefacere apud uulgum, Siquidem

uetus & unice bona Theologia, qua Eccleſia nunquam caruit, explodenda erat. Profecto fidei prætextu illi audaciß. homines damnum Eccleſiæ dederunt, omni opinione maius. Fidei ſub umbra offuſcarunt in gentibus interq́; nos magna ex parte CHRISTI gloriam, & dum apud ſe conſtituerunt, Solam fidem inducere, ſimul expulerunt fidem uniuerſam, eam uidelicet quæ eſt erga Deum & quæ erga homines, relinquentes ἄδηλον quandam erga Deum & planè punicam erga homines. Vobis confido lectores fratres hæc mea donariola haud quaquam diſplicitura, quæ ego nullis uerbis, at ipſa ſeſe, ſi quid tamen laudis promerentur, reornabunt: Et poterant eadem inimcis non omnino inutilißima uideri, ni motibus turbidis aliò ferrentur. Cognoſcetis Eccleſiam à Fide CHRISTI: unde Antichriſtiana condemnari debeat: non deſciuiſſe, quandoquidem nullibi in Biblijs ſit fidei mentio, ubi illa non conſtanter Confeßionem defigat. Non illa recedit à prædicatione fidei, modo prædicatio ad Chriſtianæ fidei analogiam quadret, Imò magis contra accuſatores ſuos Eccleſia, non ſolum coram Anania & Felice, quemadmodum Paulus, Sed coram etiam multitudine omnium gentium intrepida feſtinat ad Confeßionem eius quæ in ipſa eſt ſpei, dicens hæc, hodie, & cras: Credo omnibus, quæ in Lege & Prophetis ſcripta ſunt, Spem habens in Deum &c. Actu. 24. Verum hoc propenſior eram ad æditionem, quod æmuli calumnientur, me niſi de bonis operibus nihil ſcribere, fidem & gratiam ſilentio tranſire. Eam uanitatem cum multa redarguunt, tum conuincet atque pudefaciet οὗτος ἔλεγχος.

Vale.

# QVOMODO

VSVRPET SCRIPTVRA FI-
dei uocabulum.

SECVNDO REGVM CA pi. 15. Fidei mentio quidem fit, in latinis Biblijs, *Sed hebræa græca'q; non fidem, ueritatem habent. Neq; enim ſecus accipitur ab Hebræis Emeth & græcis ἀλήθεια.*

*Quarto Reg. cap. 12. Quia in Fide ipſi agebant. Hic habet textus hebræus Emunah, Græci uero ἐν πίστει. Quo contextu palam eſt, fidem eo loco non accipi pro ea, qua Deo credimus, ſed qua inter nos ipſi fideles ſumus. Quæ uirtus fidelitas uulgo uocari conſueuit. Atq; ita fidem ſæpiß. in Scripturis capi, ſerie ſua docebimus.*

*Eodem libro, cap. 22. eadem uerba repetuntur, & omnino idem ſenſus, nempe de fide humana. Sic enim eam appellare fidem libet, qua homo homini credit.* Hanc M. Tullius *iuſtitiæ fundamentum non temere definit.*

1. *Reg. 26. Dominus retribuat unicuiq; ſecundum iuſtitiam ſuam & fidem. Ipſæ periſtaſes cogunt ut fidem hoc loco de fidelitate atq; integritate intelligere nos oporteat. Iurarat* Dauid *ſe nunquam percuſſurum Saulem quantumlibet atrocem inimicum. Quod iuſiurandum fidem ueritatemq; & conſtantiam exegit. S. Ambroſius præter alios docet iuſtitiam & fidem hoſtibus etiam exhibendam. Iuſtorum, inquit, corda meditantur fidem &c. lib. 1. off. cap. 29.*

1. *Paralip. 10. Et ſtatuit eos* D*auid & Samuel uidens in Fide*

*eorum Beemunathàm. Si perſpicias, intelliges pronomen eorum ad cuſtodes conſtitutos pertinere, ob quorum fidelitatem ipſos ad id officij deſtinarat Dauid. Cæterum nihil eſt quod cuſtodem magis deceat atq; fides, Nam fidei ſuæ tot bona concreduntur.*

*Pſalmo* 33. *Omne opus eius in fide. Linguæ cæteræ huic conſentiunt. Sentit uero Fidem, qua cognoſcimus Opificem Deum per ſuas creaturas, teſtes nimirum diuinæ manus.*

*Eſai.* II. *Fides cingulum renum eius. Hebræus habet Emunah, Græcus Alethia, non piſtis, ut alias uerti ſolet. Refertur uero hic ad Dominum fides, ſicut & iuſtitia, Nempe ea fides, qua promiſſa fideliter ueraciterq; ſeruat. Hanc uocat Apoſtolus fidem Dei. Sic deo fides tribuitur Pſalm,* 89. & 118. *Non quod fidem habeat Deus, inſtar hominis, ſed ea uoce ueritatem talibus in locis Scriptura ſignat. Hanc enim cum erga nos credentes conſtanter exhibet, Fidem habere ſeu potius ſeruare dicitur. Vide Roma.* 3.

*Idem ca.* 33. *Erit fides in temporibus ſuis. Hebræus Emunah, Græcus nihil certi hoc loco reddit, quod nimirum reſpondeat fonti. Nihil uero retulerit, hoc loco fidem ſeu ueritatem dicas. Vtrumq; n. Bonum in regno Chriſti regnat. Tametſi fides magis mihi arridet, propter promiſſiones patefacti Euangelij, quæ Fide noſtra præbenduntur. Breuiter, indiuulſa ſunt hæc duo Veritas & Fides, Veritas Dei noſtrã exigit fidẽ. Noſtra contrà fides ueritatẽ Dei requirit.*

*Hieremiæ cap.* 5. *Videte num exiſtat, faciens iuſtitiam, requirẽs fidem & propitiabor ei, id eſt, urbi.*

*Mox ibidem. Domine, an non oculi tui ad fidem? Vtrobiq; fides pro fidelitate accipitur, quam frater fratri debet. Carpit hoc loco iſtius gentis perfidiam Propheta. Nam ne iurantibus quidem*

*illis*

*illis fides habenda erat, adeo fallebant fidem.*

*Idem cap. 7. Perijt fides. Quo loco deploratur populi impietas, qua Deo diffiſi, imò à Deo prolapſi, Idolum colebant. Perierat itaque illi genti fides, primum erga Deum, quem ueracem, bonum, iuſtum credere deſierant, Deinde erga proximum, quem iurati etiam circumueniebant.*

*Idem cap. 42. Teſtis ueritatis & fidei. Hebr. Fidelis habet. De fidelitate agitur, cuius uſus inter homines eſt.*

*Threnorum 3. Multa fides tua. Quæ uerba quia ad Deum à Propheta dicuntur, non dubium eſt, quin de ueritate fidelitateq́; Dei dicantur, quam Paulus, ut ſupra, uocat fidem Dei, Ea eſt qua ipſe in præſtandis pollicitationibus fidelis inuenitur. Ab hoc diuerſum eſt, quod Marci 11. Fides Dei uocatur, noſtra fides in Deum.*

*Hoſee. 2. Sponſabo te mihi in fide. Quoties non indico diuerſum, ubiq; Hebræus Emunah & Piſtin Græcus habet, quemadmodum & iſto loco. Vaticinatur Eccleſiæ dominus, & promittit illi myſtica illa ſpōſalia Ephe. 5. quæ uidelicet Fide cum Chriſto marito inimus. Nos illi fidem habemus conſtantem, atq; adeo Zelotypo ſeruamus, non declinantes ad deos alienos, Ille contrà nobis ſeruat fidem per omnia, quippe ſolus uerax.*

*Idem cap. 5. Oſtendi fidem. Hebræus habet, Notificaui fidelis. Græcus, Oſtendi fidelia. Senſus eſt, Feci, ait Propheta, quod mea facere interfuit. Satis bona fide. i. fideliter Iſraëlitis decretum domini patefeci.*

*Habacuc. 2. Iuſtus in fide ſua uiuet. Ita Hebræus. Græcus paulo aliter: Iuſtus meus ex fide uiuet. Hanc uero fidem eſſe qua Deo credimus & ei quem miſit filio, ad iuſtitiam, abūde ex Apoſtolo liquet.*

In

*In Fide ſua, id eſt, qua credit Tabulam hãc de Meſſyah uenturo, certam, ueram, ratam, ſuo in tempore rebus adimplendam. Ea nunc ad impleta eſt, quia uenit qui uenturus erat.*

IN HISTORIA EVANGELII *Fides plerũq; pro ipſa conſtanti fiducia atq; fidenti conſtantia pectoris humani accipitur. Quod quo ſit certius, locos aliquot adnotabo. Matth. 6. habes increpationem: O modicæ fidei. Eiuſdem capi. 8. Non inueni tantam fidem. Et cap. 14. Exigua fide prædite, cur hæſitabas. Et capi. decimoſexto. Quid cogitatis intra uos, parum fidentes? ? Et cap. 17. Si habueritis fidem tanquam granum Synapeos &c. Sic in alijs Euangeliſtis. Luc. cap. 8. Vbi eſt fides ueſtra? Eiuſdem capi. 18. Filius hominis cum uenerit, an reperturus eſt fidem in terra? Hoc de puritate Chriſtianæ fidei intelligimus, quæ ſupremo tempore perrara in omni terrarum orbe erit, Diabolo quippe ſoluto et miſcente omnia, ne ſolus pereat. Nec quicquam obſtat, quo minus de ſimplici probitate accipias, Brudertreue. Theophylactus hanc interrogationem ſic enarrat: Pauci numero erunt, qui erga Deum et inter ſe fidem ſeruabunt. Eiuſdem Lucæ cap. 22. Ne deficiat fides tua. Sentit hoc uerbo ſe effecturum Dominus, ut Petrus incognita & confeſſa. Fide ſua ſolidaretur, Quæ fuit autem Petri fides alia, niſi qua credidit Chriſtum eſſe filium Dei uiui Matt. 16? Hæc fides in inferno, extante tenebrarũ hora, periclitabatur. Reſtat unus locus Matth. 23. Reliquiſtis grauiora legis &c. Vbi mea ſententia pro fidelitate fides capitur. Ea eſt (uel gentili Cicerone referente) dictorũ conuentorũq; conſtantia & ueritas. Atq; idem putat imitandos Stoicos, qui autumant fidem appellatam, quia fiat quod dictum eſt, Identidem S. Auguſtinus: Fides, inquiens, appellata eſt ab eo quod fit. Vnde ſemper honeſtiß. fuit illud: Dictum ac factum. Quod uerbi de*

bi de fide dicitur, quæ uerbis promittit, re præſtat. Huic uirtuti opponitur perfidia ſeu infidia. Quare is eſt ſenſus loci. Quin ſatagite Scribæ ut à populo præter alia addecimetis Fidem, qua dictis ſtet, quam cuiuis etiam inimico ſeruet, quam nulli ulla ſpecie fallat &c. Quoties uero de ægrotorum fide Euangeliſtæ ſcribunt, intelligimus ſimpliciſſimam fidem, qua iſti crediderunt dominum eſſe Chriſtum & propterea poſſe, Imò etiam uelle ſanare.

IN EPIST. PAVLI Fides potiſſimum accipitur pro communi fide Chriſtiana atq; Apoſtolica: Nempe, qua ex animo credo homouſion Triada, præſertim Ieſum Nazarenum filium hominis CHRISTVM orbi promiſſum Meſſiam, & iuxta Dei filium unigenitum eſſe, Atq; hūc ſolum pro me totoq; Mundo paſſum, à mortuis excitatum, in gloria aſſumptum, futurum iudicem. Propterea uocat Paulus fidem (quā paſſim ingeminat) fidem Chriſti, Philip. 3. Et fidem Ieſu. Roma. 3. hoc eſt, fidem in Chriſtum, fidem in Ieſum. Cæterum ne ſibi quiſq; ſomniet materiam fidei, præuenit Apoſtolica Scriptura, addens uidelicet multis in locis, quo ſpectet toties nominata Fides. Quam rem noſſe, permagni referre arbitror. Schiſma clamat, Crede. Audimus. At porrò addendum, quid credam. Et illud non de cerebroſo dogmate addendum, ſed è ſcriptura. Nam hæc fidem ſic nominat, ut pariter doceat rem fidei. Hinc Ioannes tam in Euangelio q̄ in Epiſtola ſua illud diligentiſſ. curauit, ut non ſolum fidei faceret mentionem, ſed eadem opera ſubijceret qualem et cuius rei fidem. Vide in Euangelio huius cap. 4. 6. 9. 11. 16. 20. In epiſtola facit eodem more. Solet Paulus quoq; ſubijcere, quid ſit Fides Ieſu, hoc eſt, quid de Ieſu credi debeat, præſertim Rom. 10. 1. Theſſ. 4. Item Lucas Act. 8. 16. Ad eum modum de incredulita-

te quoties meminit, addit plerunq; qua in re eiuſmodi hæreat uitiu
ut Marci 16. & Ioan. 21. de Thoma &c. Recenſui nonnihil ex
empli cauſa in libello de Iuſtificatione, Sed delibemus Paulina loc
ROMA. 1. Vt obediatur fidei inter omnes gentes. Hoc eſt,
omnes gentes accedant ad fidem Chriſtianæ religionis. Idem ca
16. Mox, Per mutuam fidem, id eſt, qua utriq; Chriſtiani ſumu
idem æque de Chriſto credentes, ut ſupra.

Cap. 3. Incredulitas illorum. Sentit Idololatras Iudæos, de quib
aperte 1. Cor, 10. Ibidem. Per fidem Ieſu Chriſti, id eſt, qua cre
dimus ipſum in carnem ueniſſe, ut peccatores ſaluaret, ut eſſet mun
pretium. Ibidem. Fide iuſtificari. Nam qui antedicta uere credi
is pro iuſto reputatur, etiam ſine operibus præcedentibus. Ibiden
Iuſtificat eum qui eſt ex fide Ieſu. Vides adiectū Ieſu, ut ſcias qu
credas, et ob quod Deo placeas. Eodem pertinet. Ex fide in fidem
Quæ ingeminatio augmentum fidei poſcit,

Cap. 4. Imputatur fides ſua ad iuſt. Fides Ieſu, ut ſupra. Mox
Credidit Abraham deo &c. Quorſum iſthuc? Quæ mentio eſt in l
co illo geneſis cap. 15. Ieſu Chriſti, filij Dei, & tamen imputatæ i
ſtitiæ mentio fit? Reſpondeo. Paulus Phariſæorum & quorundan
Moſaiſtarum antagoniſta Abrahamum, contra iuſtitiam quam ill
ſua lex pepererat, inducit, quando ille non operans, Sed credens iu
ſtificatus fuiſſe ſcribitur. Quid. n. aliud poterat probabilius affer
re? Deinde ne putes Abrahamum fidei Chriſti expertem fuiſſe, n
obſcurum eſt ex Ioan. 8. q̃ uere crediderit ſuo ex ſemine orituru Ser
uatorem populi. Poſtremo uoluit Paul. in Abrahamo fidei naturan
deliniare, ut nos ad illius exemplum credere diſceremus, id quod ipſ
uocat: in ueſtigijs fidei eius ingredi. Nam nullibi fidei forma perin
de tradi

de tradita eſt, atq; in calce huius 4. cap. Itaq; ſi tā certus ac ſecurus de Chrō ſeruatore nato ipſe ſis, q̄ certus de Chrō ſeruatore naſcēdo Abrahā fuit, eādem cū eo iuſtitiā obtinebis, citra oīa ſtatuta Moſi.

Cap. 5. Iuſtus ex fide, Fide nimirum qua citra hæſitationem Ieſum, Dei unigenitū, ab æterno genitum, carne indutum iam immortali, Regem & pontificem, Redemptorem, Reconciliatorem, Mediatorem ſyncere credimus, fatemur, prædicamus, amamus, colimus.

Cap. 10. Ex auditu fides. Quæ uero alia, niſi de qua mox dicit: Si credideris in corde tuo, q; deus Chriſtum excitauit à mortuis &c. Certum autem eſt, fidem Chriſtianam, illam noſtram inſtrumento uocis humanæ in orbe terrarum eſſe ſatam.

Cap. 11. Tu fide ſtas. Nempe Chriſti domini, qua nihil aut ſanctius aut caſtius.

Cap. 12. Partitus eſt menſuram fidei. Idem eſſe exiſtimo cum Ephe. 4. ſecundum menſurā doni. Et 1. Cor. 12. diuiſiones donorū. Ibid. iuxta analogiam fidei, ſubaudi, communis, quæ & lege & prophetis, nouiſſime apoſtolicis literis cōprobata eſt, Omnis doctrina Eccleſiæ ad Catholicæ fidei canonem quadret, alioqui notha fuerit.

Cap. 14. Infirmum in fide. Eum ſentit, qui Chriſtum quidem ſecundum prædicationem Apoſtolicam credit, ſed eò roboris nōdum uenit, ut donata per Chriſtum libertate uti poſſit. Tenacius enim aliquibus uetus è Iudaiſmo ſuperſtitio inhærebat, q̄ ut cito excutere eam ualerent. Tales uetat abijciendos ob elementa mundi. Ibidem. Tu fidem habes, Videlicet fidem cum ſcientia libertatis, de qua paulo ante. Credere tu potes, licere tibi quæ ſunt Iudæis uetita. Suffer ſuperſtitioſulum, quando ipſe quoq; frater eſt. Mox. Omne quod nō ex fide &c. Certum eſt apud me, hoc dici de eadem fide libertatis.

*cuius ſcientia inflat, niſi adhibeas in conſilium charitatem.*

PRIMA CHORINT. *Cap.2. Vt fides ueſtra &* Sentit indubie fidem catholicam, qua Chriſtum filium dilectio Dei receperant,

*Cap.12. Alij datur fides.* Quũ fides Chriſtiana Chriſtianis Corinthijs ex æquo omnib. per uerbũ prædicatũ cõtigerit, manifeſtũ eſt de illa nõ dici. Recenſio fit peculiarium donorũ Eccleſiæ donatorum inter quæ haud quaquam minimum eſt fides illa effectrix Miraculorum, qua omnes fideles præditi nũquam fuere. Huius fidei immenſa potentia conſolidauit plantas ac talos claudi illius celeberrimi Actu.3. Vide textum. Habes huius quoq; exemplum in Eccleſia Gregorio, qui à miraculis ædendis Thaumaturgus appellebatur. Vide Euſebium. De hac fide potiſſimũ loquitur dominus Mat.17.

*Cap.13. Si habeam fidem, &c.* Liquet fidem, de qua iam diximus, hic quoq; memorari. Huiuſmodi fidem habuerant diſcipuli uirtutum præſtitores Matth.7. ſed cum carerent recte factorum conſcientia repelluntur non uſqueadeo ccmiter.

*Cap.15. Inanis eſt fides ueſtra.* De Catholica fide loquitur.

SECVNDA CORINTH. *Cap.1. Non q, domi*nemur uobis nomine fidei, id eſt, Chriſtianæ. Iniquum foret, ſi ego poſteaquam in Chriſtum credidiſtis, dominium in uos meditarer.

*Ibidem. In fide ſtatis.* Commendantur à rectitudine dominicæ fidei. Yr gleubt noch recht.

*Cap.4 Habentes eundem ſpiritum fidei.* Nam fides eſt fructus ſpiritus ſancti. Galat.5. Fidem qua credimus futuram corporis noſtri clarificationem hoc loco tractat. Atqui hoc quoq; ad communem Symbolum Eccleſiæ pertinet.

Cap.

*Cap.5. Per fidem ambulamus.* Hic credimus futura, illic cernemus præſentia. Sentit fidem qua credimus æternam in cœlis conſeruatam hæreditatem, poſt clarificationem noſtri reuelandam. Quæ fides ſpeculari aſpectui aſſimulatur. 1. Cor. 13. Huc ſpectat Ioannes: Nondum apparuit, inquiens, quod futuri ſumus. Vltima hæc Symboli pars.

*Cap. 8. Abundantes fide.* Qua nimirum Euangelium recte perfecteq; creditis, nec ulla parte dubitatis, ſicut eſtis edocti.

*Cap. 13. Vos ipſos probate, num ſitis in fide.* Explorandus ſubinde tibiipſi animus tuus eſt, num ſerio credas Triſypoſtaton Deum, præterea negocium humanæ ſalutis per mortem Filij, num in ullo uerbo Dei fluctues, num de ijs, quæ de futuro ſæculo feruntur, hæſites &c.

GALATARVM *Cap.2. Per fidem Ieſu Chriſti iuſtific.* Exprimit qua de fide loquatur, ut in Romanis. *Ibidem. In fide uiuo, quæ eſt filij Dei.* Iterum exprimitur fidei ſubſtãtia, id eſt, Chriſtus Ieſus, in quo ceu fulchro collocatur ac ſubſiſtit Chriſtianorum fides. Roboratur ea fides in noſtris pectoribus ex illo uerbo: Qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me.

*Cap.3. Ex prædic. fidei.* Nempe eius quæ eſt de filio, inq; filium Dei, ſaluatorem mundi. *Ibidem. Qui ex fide ſunt.* Qui ſcilicet Euangelium uero corde credunt. *Ibidem. At poſtq̃ uenit fides,* Noui uidelicet Teſtamenti, fides hæreditatis, fides uere Euangelica. Secus his in locis non ſumitur. *Cap.5. ſed fides.* Euangelij puta. Nam nos aliam neſcimus.

*Ca.6. domeſticos fidei,* id eſt, Chriſtianæ, hoc eſt, confratres et conſorores.

B iij Ephe-

**EPHES.** Cap. 1. *audiens fidē ueſtram, Qua recepiſtis Chriſtum, facti Chriſtiani. Nam mox ſequitur: quæ eſt in Chriſto Ieſu.*

*Cap. 2. Gra. ſalua. per fidem, Qua in Chriſtū credidiſtis, miſſum in hoc, ut è Malo ſaluet ſibi adhærentes & ſe imitantes.*

*Cap. 3. Per fidem. Hic uides diſtingui fiduciam à fide. Fides in Chriſtum fiduciam quādam parit, qua libere audeo accedere, petere & c. Sic Theophylact. fides fiduciam nobis adijcit & confidentiam. Ibid. Vt inhab. Chr. per fidem. In Chriſtū quia creditis, recte de hoc ſentitis.* *Cap. 4. Vna fides. Nempe Chriſtiana. Hæreſes quia unitatem fidei huius diſcerpunt odimus.*

*Cap. 6. Scutum fidei. Fidei catholicæ caſtimonia declinamus ueneficos ſeductorum errores. Fiducia erga deum declinamus mortifera diaboli tela quibus ad peccandum inflammat.*

**PHILIPP.** *Cap. 1. In gaudium fidei. Ne arbitremini receptam fidem Chriſti præter præſſuras torſionesq; in hoc ſæculo habere nihil, gaudebitis ob eam receptam, me uiſo & c.*

*Cap. 2. Liturgia fidei ueſtræ. Qua ego uos non citra ſudorem ad Chriſtianam pietatem perduxi.*

*Cap. 3. Per fid. Chriſti. Iuxta exprimitur, quo nitatur toties repetita fides.*

**COLOS.** *Cap. 1. Audientes fidem ueſtram, id eſt ꝙ Euangelium fide receperitis, committentes uos ipſi et c. Omnia de communi Euangelij fide. Sic mox: Siquidem permanetis in fide. Statim ſubijcit, qualem uelit fidem, Nec dimoueamini à ſpe Euangelij.*

*Cap. 2. Soliditatem ueſtræ in Chriſtum fidei. Audis commendari Chriſtianos à conſtantia & firmitate ſemel receptæ fidei Euangelij. Hæc inſtar termini nulli cedit.*

Prima

PRIMA THES. *cap.* I. *Propter opus fidei.* Hoc eſt, quod fidei Chriſtianæ cauſa multa impigre feceritis, multa pulchre tuleritis. Ibid. fides ueſtra. Id eſt, ubique percrebuit rumor Theſſalos ex impuriſs. gentibus Chriſtianos factos eſſe.

Cap. 3. De fide noſtra, Quæ eſt Chriſtiana, odio habita, profligata, ſed qua nihil præclarius ſub cœlo. Ibid. ut cognoſ. fidem ueſtram. Videlicet an adhuc in recepta Euangelij integritate perdure tis. Mox fidem. Das es noch recht umb euch Vuere. Nam ſequitur, Si uos fide ſtatis in domino. Ibid. Vt ſuppleamus quæ deſunt fidei ueſtræ. Si qui forte alicubi addubitarent, aut minus ſcirent, aut etiam aberrarent in fide religionis noſtræ.

SECVND. Theſſ. Cap. I. Augeſcit fides ueſtra. Dũ quotidie rem Chriſtianã magis atq; magis intelligitis, dũq; ſemper certiores de cauſa reddimini, uosipſos uincitis, ad perfectionẽ ferimini, et c. Ibid. Cõpleat opus fidei: perficiat deus quod cœpit, ut negotiũ fidei Chriſtianæ feliciſſime procedat. Cur uero ſecus ſupra accipiatur: opus fidei, facit quod ibi ſequitur: labor charitatis & ſufferentia ſpei. Cap. 2. In fide ueritatis. Veritas fidei baſis eſt, Veritate conſtituta, commode creditur.

Cap. 3. Non eſt omnium fides. Chriſti fides à multis, non ab uniuerſis unquam ſuſcepta eſt, quia non eſt de hoc mundo. Si de mundo eſſet, mundus quod ſuum eſt diligeret. Alijs itaque ſtultitia, alijs peſtis, alijs impietas, alijs ſcandalum ſemper ea fuit. Hinc illa querela: Domine quis credidit auditui noſtro?

PRIMA TIMOTH. Cap. I. fidei ἀνυποκρίτου. Ea eſt qua ſine ullo fuco erga Deum & hominem utimur.
Ibid. Cum fide. ex Iudaiſmo in fidẽ Chriſti conuerſus. Mox habẽs

fidem

*ſidem, Chriſti ſanam tamen. Mox circa ſidem, certe Chriſtianam, quam exuta conſcientia iſti non magnifecerunt.*

*Cap. 3. Myſteriū fidei. Fides chriſtiana myſtica fides dicitur, eò q in myſterio recondita ante fuerit q naſceretur Chriſtus. Cap. eodē eandem fidem uocat Myſterium pietatis. Ibidē. acquir. mul. liber. in fide quæ eſt in Chriſto. Senſus eſt. Fideles in Chriſto diaconi per egregia ſuæ diaconiæ facta, multa dein in Eccleſia audebunt, antea quippe ſubtimidi, fiunt celebres &c. Ibid. Fides illi habita eſt, Nempe quod ſit Chriſtus qui eſt, ſeruator Mundi.*

*Cap. 4 Deſciſcent quidam à fide. A qua, niſi Chriſtiana, quæ eſt uera pietas, miraculis & ſanguine comprobata? Ibid. In fide, Quam Chriſtiani excelſis animis profitemur. Ibid. Fidem abnegauit. Chriſtus talē non agnoſcet in grege credentium. Dicet, apageſis operatrix iniquitatis. Non patior diu in Eccleſia fideles ore, infideles opere. Ibidem. Quòd primam fidem reiecerint. Sentit hoc loco fidem continentiæ uidualis, Hanc primam appellat eò quòd prius profeſſi erant, ſe non uelle recumbere. Apocalyp. cap. 2. legis primam charitatem. Vide Auguſtin. de bono uiduitatis.*

*Cap. 6. Sectare fidem. Solet eam numerare inter reliquas uirtutes, id eſt, fructus ſpiritus. Sic 2. Timoth. 2. & 3. Mox certamen fidei. Chriſtianæ religioni ſua eſt militia, ſuus agon. Ibidem. aberrarunt à fide. Hoc ſupra extulit: Naufragium circa fidem fecerunt. Aberrant autem à fide qui rebus alijs allecti, imprudentes & ſenſim adducuntur è Chriſti regno, ut foris pereant. Sic 2. Timoth. 2. circa ueritatem aberrarunt. Nam ſunt duæ ſorores Fides & Veritas.*

SECVNDA TIMOTH. *primo. Non ſimulatæ fidei. Sunt*

*dei. Sunt enim qui ſe ingerunt & uenditant pro Chriſtianis fideli-bus, & non ſunt, fallentes ſemetipſos & Eccleſiam, at non Deum. Talis Symon Act. 8. Et ficti Catechumeni apud Euſebium.*

*Cap. 3. Subuertunt quorundam fidem. Eterodidaſcali turbant diſcipulos Apoſtolorum. Nam quod ij didicerunt, illi dedocent & ſua commenta auidis animabus infarciunt. Sentit fidem reſurrectionis futuræ. Hæc una pars Symboli.*

*Ibidem. reprobi circa fidem. Simulant quidem fidem Euange-lij, ſed reuera ab ea abhorrent. Ne itaq; crede illis iactãtibus fidem. Mon nouit eos noſtra religio.*

*Cap. 4. Fidem ſeruaui, Nempe ſuſcepti Apoſtolatus. Tale Latini dicunt: liberaui fidem meam. Vide Hoſe. 5.*

TITI. *Cap. 1. Iuxta fidem electorum Dei. Apoſtolus miſſus ſum, ut electos Dei doceam fidem Chriſtianam & ueritatem Euangelicam. Mox. Iuxta communem fidem, id eſt, qua uterq; Chriſtiani ſumus. Ibidem. Sani in fide. Hoc eſt, in uerbo & doctrina fidei, ne contrahant luem erroris. Nam mox ſequitur: non attendentes fabulis. Fert & noſter Idiotiſmus, ut pro doctrina fidem dicamus, quandoquidem è doctrina fides ſcatet. Quemadmodum igitur doctrina, ita fermè fides eſt.*

*Cap. 2. Sani fide, id eſt, abſq; ſuperſtitione ueteri, aut rationis humanæ morbo. Ibidẽ. Omnem oſtendentes fidem bonam. Quis non uidet fidem hoc loco accipi pro fidelitate?*

PHILEMO. *1. Fidem. Mox adijcit: quam habes erga dominum Ieſum. Is eſt, in quo noſtra fides gaudet.*

HEBRAEORVM *Epiſtola, docet Fidem ea ratione, qua capite 4. Roman. Agit hoc Apoſtolus, ut imitemur Patriarcha*

rum fidem, ob id tanta diligentia nobis ſanctiſsima exempla propo nit, quærens in ſingulis fidem, qua uel crediderunt ſimpliciter Deo Deiq; uerbis, uel qua fiſi fuerunt in eo, per uarios caſus, per tot diſcrimina rerum.

ACTORVM Cap. 6. Plenus fide, id eſt, plene, perfecte ac conſtanter credebat Ieſum eſſe Chriſtum, contra reluctantes ſynagogas, Nihil plane hærebat inter tot contradicentes. Paulus uocat hoc: abundare fide.

Cap. 13. Quærens eum auertere à fide, Ne uidelicet fidem haberet doctrinæ Paulinæ. fidem ſentit Euangelicam, cui præterea nulla unquam ſuccedet.

Cap. 14. Videns quod fidem haberet, fore ut ſanus fieret. Hæc eſt illa fiducia, de qua in hiſtorijs Euangeliſtarum.

Cap. 15. Fide purificans corda eorum. Loquitur Petrus de gentibus ad Chriſtianam Religionem tranſlatis, unde factum, ut inter impuros Idololatras connumerari non poßint, nec opus eſſe ut obſeruatione Iudaicæ legis expientur, quemadmodum aliqui contendebant, ſed ſatis puros ac expiatos eſſe, poſteaquam Euangelio credidiſſent.

IACOB. Cap. 1. Poſtulet in fide. Admonet de fide, quam ad præcationem dominus requirit cum ait, Credētes accipietis Mat. 21 Quid uero credentes? Patrem in cœlis benigne auditurum, & exauditurum deniq;, niſi diſſuaſerit noſtræ ſalutis ratio.

Cap. 2. Si fidem dicat aliquis ſe habere. Fidem Euangelij.

PETRI. Cap. 1. Cuſtodimini per fidem in ſalutem. In fide Chriſti perſiſtentes uſq; ad finem, ſalui erunt, Darauff vuerden die Chriſtgleubigen gehalten vnd gehegt alhie, das ſie dort frolich

ſein

ſollen. Sic Ibid. Reportantes finem fid. ueſtræ ſalutem.

Cap. 3. Rationem ſpei & fidei. Nihil indubitatius quàm fidem Apoſtolicam huiuſmodi in locis intelligi.

Cap. 5. Solidi in fide. Nam ſi uacilles in fide Chriſti recta, non poſſis in militia ſpiritali conſiſtere. Aut ſi mauis, accipe de Panoplia Ephe. 6. Scutum fidei &c. pugno fiducia cum diabolo, pugno fide cum hæreticis.

IOANNIS. 5. Hæc eſt uictio, fides noſtra. Qualem fidem ſentiat mox exprimit: Quis eſt, inquiens, qui uincit mundum, niſi qui credit, quod Ieſus eſt filius dei? Vincit uero, dum non credit neq; ſecundæ neq; fortunæ aduerſæ. Qua fortitudine fit, ut uincantur tandem aduerſarij, & dent gloriam Deo.

## QVEM FIDELEM dicant Biblia.

FIDELIS in Biblijs Veteris Teſtamenti non aliter accipitur, quam pro eo quod germani dicimus Getrevue oder glaubvuirdig, qui & amat & præſtat fidem integerrimus. Hebræi talem Neeman appellant, das iſt einer der gevuiß iſt.

Vnum locum aſsignaſſe, ſufficiat. Pſalm. 12. Imminuti ſunt fideles à filijs hominum. Conqueritur Propheta Emunim, id eſt, homines fide ueritateq; præditos in populo tam numeroſo deſyderari. Nam mox ſequitur: Corde & corde locuti ſunt. Rurſus, Labia doloſa. Et: fruſtra loquuntur &c. Similem conqueſtionem de raritate integrorum hominum legis Hieremiæ. 5.

Pro eodem item accipitur in libris Noui Teſtamen. Si aliquot locos demas, Nimirum Ioan. uigeſimo de Thoma: Noli eſſe incredulus ſed fidelis. Et 1. Corinth. 7. Mulier fidelis. Cap. 14. Non fidelibus, Sed infidelibus. Sic quoque contrarium 2. Corinth. 4. mentes infidelium. Et cap. 6. Quæ pars fidelis cum infideli. Et 1. Timothe. 4. fidelibus. Ibidem, maxime fidelium. Capi. 5. Si quis fidelis. Cap. 6. Si autem fideles habet do. 2. Timothe. Hæc commenda fidelibus. Titi 1. filios fideles. Actu. 10. ex circumciſione fideles. Cap. decimo ſexto, diſcipul. fidelis. His in locis, & ſi qui pauculi alij ſunt, intelligitur fidelis non aliter ac pro eo quem nos dicimus fratrem aut ſimpliciter Chriſtianum. Nam à fide Chriſti fideles, ſicut ab ipſo Chriſto Chriſtiani dicimur. Contrà infidelis, pro pagano capitur, qui à fide noſtra alienus eſt. Cæteris in locis ſcripturæ, ut ſupra memoraui, accipitur. Nam ſi de DEO legitur, quòd ſit fidelis, intelligitur, quod fidem promiſſam ſeruet. Si de hominibus intelligitur, quod fidi ſint alius erga alium, præſertim in officijs & miniſterijs. Supra tale humanam fidem appellauimus, poſſet & fides mundi dici, ſicut pax mundi. Ioan. decimo quarto: Ea fides olim in precio Chriſtianis erat, adeò ut quoties conueniſſent, ſacramento ſe obſtringerent, quod non uellent fidem fallere. Quare hæc inter nos uigere ſemper debet, qua uidelicet fidi atq; ueraces ſimus, in cuius ſynceritatem ſignificandam olim Charites illæ nudæ pingebantur. Quanquam uero Fides & credulitas eòdem recidunt, attamen non abs re confido futurum, ſi, poſteaquam quid fides in Scripturis ſit diximus, adnotemus etiam, quam in iiſdem credulitatis nomen uim habeat, idq; ſeorſum, propter diſsimilitudinem quam apud Latinos habent, maxime ex ſono & literis.

## dulitatem.

GENESIS *Capit. 15. Credidit Abraham Deo, Credere Deo, ibi eſt credere uerbis Dei, nempe ijs quæ præcedunt: Sic erit ſemen tuum. Simile habes Ioan.4. Credidit homo ſermoni Ieſu, Nempe huic: filius tuus uiuit. Prolato itaq; uerbo Dei adhæret credulus, ualedicens rationi, ſenſui, experientiæ, cogitationibus in corde refragantibus. Sētiens uero immenſe de Dei potentia, planè perſuaſus, ita eſſe, ita fore, quemadmodum ſonuit prolatum uerbum.*

*Exodi cap.14. Crediderunt domino & Moſi ſeruo eius. Quod dictum ut ſuperius accipiendum eſt, uidelicet, de fide uerbi Dei, Moſe miniſtro uulgati. Non erant illis fabulæ, quæ de Deo audierunt. Tale Ioan.2. Crediderunt in dominum diſcipuli, nempe conſpecto ſigno in Cana.*

*Cap.19. Et credant tibi in æternum. Quid hic dices? Nam Hebræus habet. Et etiam in te credent &c. Igitur ne in Moſen credendum? Recte ergo reddunt L X X. σοι quod Hebræi becha habent, ut intelligas de fide uerbi per Moſi miniſterium.*

*Primo Paralippom. Cap.5. Ad de.da. & exor. eis, quia confiſi fuerant in eo. Ita enim Hebræus. Græcus ἤλπισαν. Hoc loco fortis illa & inſuperabilis fiducia docetur. Neq; enim commune illud Heemin, ſed Batah eſt, quæ uox confidentiam quandam ſecuram et ſecuritatem confidentem ſignificat.*

*2. Paralipom.16. Innixo te ſuper dominum, tradidit eos in manus tuas. Nec hic, uti nec ſupra, credēdi uerbo utitur Scriptura, Imò nec fidendi, Sed ſaan dicit, uerbum inſigniter diuinum, & in quo*

*nim Fiduciæ pleniſsime deſcriptam habes. De hac in fine libelli. Super Deum* ἀόρατον *ita inniti, exuperat omnem humani ingenij captum.*

*Cap.20. Credite domino deo ueſtro, & certi eritis, Credite prophetis eius &c. Hic ponitur uulgare credendi uerbum Haëminu, idq́; bis, ut certum ſit, de fide pronunciati ſermonis Dei dici, ut ſup. Exodi 14. Nam idem eſt cum ſuperiore uerborum ordo. Senſus loci eſt. Prophetæ populo præliaturo animum addiderant per uerbum dei, huic igitur ut credant ac pareant hortatur rex.*

*Pſalm. uigeſimoſeptimo, Credo uidere bonum domini. De ſimplici fide, qua ſibi perſuadet uir, ſe à domino non omnino deſertum iri in terris.*

*Pſalm.106. Crediderunt uerbis eius. Per ſe hoc dilucidiſs. eſt. Porro magnum eſt, Deum ex corde credere, Maius, uerbis eiuſdem credere, Maximum deo fidere.*

*Pſalm.116. Credidi propter quod locutus ſum. Primo obſeruandum, idem eſſe uerbum, quod Pſalm.27. in præſenti Latinus uertit. Senſus eſt è Paulo petendus. 2. Cori. 4. Quia credo in Deum, non poſſum non de eo uerba facere.*

*Pſalm.118. Præceptis tuis credidi. Credo domine præcepta Moſi, tua eſſe, inq́; eis tuam cognoſci uoluntatem. Hoc certum teneo, nec erit eius apud me dubium unquam.*

*ESAIAE Capite 7. Si non credideritis, non permanebitis. LXX. Sic, Si non credideritis, non intelligetis. Cæterum Hebræi ſecus legunt, uidelicet in hunc modum: Imlo thaëminu kilo theamenu. Quo loco doctiſsimi quiq́; laborarũt, horũ alij uertunt: Si nõ crediderití s, quia non fideles eritis. Alij, Si non credideritis, næ uos in-*

*credu*

creduli ſitis oportet. Alij, Si non credideritis, nulla uobis ſeruabi-tur fides. Sed quod ex his eligemus? Sunt illi pro ſua quiſque indu-ſtria conniſi, ueritatem ueritate reddere. Sciendum itaque ſecundo Paralipom. uigeſimo eandem reperiri locutionem: Haëminu uthaa-menu. Qua iucundiſſima uerborum affinitate delectatus eſt ſpiritus ſanctus, atque hoc potiſſ. in Eſaia. Iam conſtat illud idem theamenu in Paralipom. à Latinis uerſum: Securi eritis. Quod ſi recte illic uer-ſum eſt, cur non hic quoq; ita uertitur? ut ſit textus: Si non credideri-tis, nón ſecuri eritis. Sed ut quod tutiſſimum eſt ſequamur, conferen-da ſcriptura ſcripturæ eſt, & ij duo loci, examinatis circumſtantijs, pro uno eodemq; enarrandi ſunt, maxime cum eadem res utrobique agatur, & etiam utrobique uerba conſentiant. Prædicitur enim ui-ctoria, Domino procuraturo, quam à populo futuram credi oportu-it. Credere aũt eſt certum eſſe de eo quod quis credit. Proinde quum Hebræis Aman et credere et certũ eſſe ſignificet, ac utrunq; ceu unũ ad nos pertineat, ſic reddi, meo quidem iudicio, debuit: Si non credi-deritis, non certi eritis. Nam certitudo futuri euentus à domino præ-dicti, fide obtinenda atq; poſſidenda eſt. Et quid aliud nobis eſt fides niſi certitudo? Tale uero ſibi uelle prophetam uel ſequens ſigni pro-miſſio de uirgine puerpera euidentiſſ. facit. Nam ſignum appendi-tur certo futurum (nunc factum) quo illi fierent certiores. Sum-matim, Fides facit nobis uerbum dei certum ac ratum. Fide ablata, incerti mobileſq; quouis raptamur.

Eſai. 28. Qui credit, nõ feſtinabit, ſiue, ne feſtinet. Vtrũq; textui congruit, ego tamen poſterius mallem. Sunt qui reddant. Qui cre-dit, nõ cadit. LXX. & Petrus ſic: Qui crediderit in eo, nõ pudefiet. Fortaſſe lectum eſt à Græcis illisẞog pro bos, quorum illud confuſio

nem,

nem, hoc feſtinationem ſonat. Voluit autem Propheta cauere, ne populus ſuorum temporum de lapide Zionis, id eſt, Meſſya promiſſo audiens, ilico implendum putaret. Vos quod dico credite, nec curate, ſit ne iſthuc citius aut ſerius futurum. Meſſyas ueniens ueniet, et non tardabit, Sin tardabit, expecta. Inſpice Pinacion. in Abacuc.

Cap. 53. Quis credidit auditui noſtro? Hoc de fide Euangelicæ atque Apoſtolicæ prædicationis, quæ adultioribus difficile perſuadetur. De hac uide Roma. 10.

DANIELIS Cap. 6. Quia credidit Deo ſuo. Sic quoq; LXX. Tametſi Chaldæum: in deo ſuo: habet. Capitur hic credere pro fidere, ut ſæpe in Euangeliſtis. Habet tamen textus Hemin, id eſt, credidit, non Rebatz, id eſt, confiſus eſt. Conſentit cum origine Græcus ἐπίστευσε.

IONAE Cap. 3. Crediderunt Niniuitæ in domino. LXX. more ſuo omittunt præpoſitionem in. Loquitur de Fide, qua gentes, contemptis Idolis, in Deum cœli credere conſueuerant. Qualem fidem iam totus ferè orbis habet.

CONSVLAMVS præterea Noui Teſtamenti libros, ſed ita ut nemo poßit breuius. Parerga nemini conducunt.

MATTH. Cap. 8. Vt credis ita fiat tibi. Fidens loquebatur Centurio, non ſolum credens, quòd eſſet is dominus. Breuiter, perſuaſiß. habebat, curare poſſe Dominum, uerbulo etiam, nedum admota manu. Heroica planè fides, Ad hanc quiſq; ſuam dijudicet.

Cap. 9. θάρσει fili. Iubet eſſe fidenti atq; alacri animo, Nam omnia proſpere ceſſura.

Ibidem. Creditis me hoc poſſe facere? Exprimitur quid debuerunt illi

runt illi credere, nempe omnipotentiam Ieſu, hominis in mundo deſpecti licet. Perſuaſio mordicus tenēda eſt, Non eſſe impoſsibile apud Deum quicquam.

Cap.18. Puſilli qui in me credunt. De fide noſtra, id eſt, Chriſtiana, qua creditur Ieſus (quem uulgo fabri filium exiſtimabant) unus Meſſyas, Agnus dei, Saluator electorum, Iudex ſæculi.

Cap.21. Quicquid pet. credentes accipietis Fides orationis ut ſupra in Paralip. & Iacob.1. ut orantes credamus pollicito: Petite & dabitur uobis. Etſi hic de ea fide loquitur, quæ ficum areſaciat, montes transferat, claudo talos conſolidet &c. De hac alibi.

Cap.24. Nolite credere, Nempe impoſtoribus illis Iudæis, qui ſe magno auſu pro Chriſtis ſiue Meſſyis apud populum uenditabunt, me ablato &c. Iuxta illud: Alius ueniet in nomine meo &c. Talis præſtigiator fuiſſe fertur Bencuzibas ſub Imperato. Hadriano, qui conuocato populo dixerat: Ana Maſiah, id eſt, Ego Chriſtus.

MARCI.1. Credite in Euangelio. Hebraiſmum Marcus expreſsit, quo ſcribi ſolet, credere in Deo, in Moſe, in Prophetis &c. pro credere Deo, Moſi, Prophetis, quod alibi admonuimus. Credite Euangelio, quòd ſit non hominis, ſed Dei Opt. Max. Dei Abraham Iſaac & Iacob, q̄ ſit adnunciatio humanæ ſalutis, quòd in eo ſalui fiamus 1.Cor.15. Credite Euangelium, recipite uobis oblatum beneficium. Hoc uero factum eſſe, teſtatur Paulus: Myſte. Creditum eſt in mundo 1.Timoth.4.

Cap.5. Tantummō crede. Sentit fiduciam fortem, quæ adiutamento eſt edendis ſignis. Eadē ſupra: Creditis me hoc poſſe facere?

Cap.9. Si potes credere. Trauueſtu mirs auch zu? ò multo difficillimum, Chriſto in terris nondum glorificato, id temporis tantum fidere. Credo reſpondet homo, ſed mox difficultatem ſentiſcens cla-

D mat:

māt, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. Bone deus, quæ hic fuit lucta, quod refragium? Voluit credere, Chriſtum impoßibilia poſſe, nec ualuit, ſenſu nimirum communi renitente.

Marci II. Credite quod accipitis, & erunt uobis. Hic locus est quem Matth. 21. habet de fide orationis, gloſſematis uice eſt. Illic dicitur ſimpliciter credētes, at hic additur, quid debeat credi, uidelicet, nos accepturos poſtulata.

Cap. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. At quid credat? Ne mihi imponas, quando ſententia hæc, ſi ulla, uulgo teritur. Reſpondeo. Præcedit: Prædicate Euangelium, cui ſubiungitur: Qui crediderit, nempe prædicatum Euangelium. Quid ea oſtenſione firmius? Nam ſicut Dominus cap. primo, ad credendum Euangelium, gentem Iudaicam hortabatur, ita capite decimoſexto diſcipulis mandat, ut ad credendum Euangelium ipſi quoque omnes populos inhortarentur. Neq; enim hoc ultimum à primo diuerſum eſt. Ergo quicunq; crediderit, id eſt, quicunq; et cuiuſcunq; uel gentis uel conditionis uel ſexus, uel religionis, Euangelium Chriſti, filij dei uiui, in mundum à patre miſſi, ſeruatoris noſtri, fide non ficta receperit, & Sacramento Baptiſmi ſe illi obſtrinxerit, ſaluus erit à diabolo, peccato, & morte ſecunda. Etenim non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo quis ſaluus fieri poßit. Act. 4. Iam quotquot Euangelium Chriſti fide receperunt, eis in uita ſua Chriſto obedire neceſſe eſt, ut apprehendant uitam æternam.

Lucæ Cap. I. Eò quòd non credidiſti uerbis meis. Palam in textu uides, fidem uerba Dei reſpicere. Hæc eſt fides Abrahamica, id eſt, fides promißionis.

Ibidem, Beata quæ credidiſti, Nempe uerbis Angeli, quibus te Deiparam fore prædixit, Quoniam ea perficientur, Hic finis fidei

iſtius

*iſtius, uidelicet, factum eſſe, quod futurum credebamus.*

*Cap. 8. Ad tempus credunt. De communi fide, qua Euangelium prædicatum ceu ſemen iactum concipitur. Crux Eccleſiam ab ijs purgat, qui inſtabiles ſunt, quiue in fide nihil ſoliditatis habent. Attamen illi credere dicuntur. Mox, Ne credentes ſalui fiant. Ergo qui in fide Chriſtiana ſolidus & in uirtute fidei ſubminiſtrata uſq; ad finem perſeuerarit, is demum ſaluus erit.*

*Ibidem* θάρσει *filia, fides tua te ſaluauit, Nimirū à morbo iſto. Sæpe reddunt* σέσωκε *ſanauit, ne quid dubites. De fiducia infra dicā.*

*Cap. 16. Quod uer. eſt, quis credet uobis? Credere pro concredere hoc loco capitur. Ad quem modum Roma. 3. Gal. 2. Titi 1. quoq; capitur. Sic Ioan. 2. Non credebat ſemet eis &c.*

*Ibidem: Non credent etiam ſi quis ex mor.e tc. Adparet, quid hic ſpectet credere. Superſtites illi credebant quidem in Deum, ut alij, ſed iuſtum Deum, punitorem tam immanem non credebant. Hanc igitur fidem è ſcripturis, non à mortuis diſci uult.*

*Cap. 24. Illis præ gaudio non credentibus. De fide Reſurr. dominicæ loquitur, quæ eſt maxima pars Symboli.*

*Ioan. Cap. 1. Quotquot crediderunt. Quid uero? In nomine eius. Irrefutabile eſt, non hoc loco ſolum, uerumetiam per totum ferè Ioannem credendi uerbum haud aliter accipi, quàm pro eo quod eſt, credere Ieſum eſſe Chriſtum, et unicum Dei uiui filium. Ipſe Euangeliſta ubiq; ſolet addere, quid nam Apoſtoli crediderint, quod idem nobis credendum. Nemo affingat claro textui, ſui cordis uiſionem.*

*ROMAN. Cap. 1. Omni credenti, in Chriſtum, ſecundum prædicationem Euangelij, ut ſupra.*

*Cap. 4. De fide Abrahæ firmiſs. docemur fidem uerbi, aduerſus omnia tentamenta.*

Cap.10.Corde creditur ad iuſt. Qualem hic credulitatem ſenti at, paulo ante expreſſerat dicens: Si credideris in corde tuo, ꝙ Deus illum excitarit à mortuis. Quæ eſt noſtra fides, ſola Catholica, ſola Euangelica. Mox de eadem: Quomodo credent &c. Nam cognitio præcedit fidem. Cognito Chriſto, credo Chriſtum.

1.Cor.13.Char.omnia credit, id eſt, credula perquàm eſt. Nam alios homines pius homo ex ſe æſtimat, unde toties deluditur.

2.Corin.4.Et nos credimus. Mox addit, quid: Scientes ꝙ qui ſu ſcitauit do. à mortu. &c. Quid enim aliud eſt credere q̃ ſcire? Hinc Iob.cap.9. Amnam iadathi, id eſt, Certo ſcio, amen mihi eſt, Qu.d. credens ſcio. L X X. In ueritate habent.

Paſſim in Corinthijs eius fidei mentio fit, quam uulgo rectiſſ. Chriſtianam fidem, ſiue perſuaſionem Chriſtianæ religionis appellamus, Imò in toto penè Paulo, ut ſupra.

Hebræ.Cap.4. Nos qui credimus. Diſputat contra priſcos Iudæos qui uerbis Dei non fidem habebant, promittentibus terram bonam &c. Nos uero illis prudentiores, credimus, ita fore. Eſt fides promiſſionis nondum impletæ.

Cap.11. Accedentem credere oportet. Addit quid oporteat credere, Nimirum ꝙ Deus ſit remunerator quærentium ſe.

Acto.Cap.2. Qui credebant. De fide Chriſtiana, quam prædicat in Euangelio Eccleſia.

Cap.8. Si credis ex toto corde. At quid? Quod præceſſit, uidelicet, quod Ieſus Nazarenus ſit agnus ille Dei in Eſaia.

Cap.13. Proconſul credidit admirãs ſuper doctrina domini. Vel hæc adiectio clarum facit, quid ibi ſonet credere. Ibidem. Crediderunt quotquot er. &c. Capi.16. Crede tu. &c. Capit. 17. Quidam ex eis crediderunt. Omnia de Fide Noui Teſtamenti.

Iaco.

Iacob.2. Et dæmones credunt. Alioqui non contremiſcerent. Credunt deum unum, & filium quoq;. Habes eorum & fidem & confeßionem Marci 1.

Petri. Cum non uideritis, credentes tamen. Vt Ioan.20.Heb.11 Chriſtus ſedet à dextris Dei, nobis ſecundum carnem non uiſus, ſed tantum creditus, & ita creditus, ac ſi coram appareret.

Cap.2. Crediderit, credunt, creditis &c. Vna fides ubiq; ſentitur, quam Apoſtoli orbi patefecerunt, quamq́; nos ſanam tuemur aduerſus Iudaicam et Mahometicam diſidæmoniam, olim triũphaturi.

Ioan.epiſt. Non ſecus accipitur q̃ in Euangelio ipſius, Videlicet, de fide generali, à qua fideles dicimur.

## QVOMODO VSVRPET SCRIPTVRA FIduciæ uocabulum.

PROMISI nonnihil de fiducia me dicturum, ſiquidem iſthuc ad fidei negocium pertinet. Atq; illud cuiuis cognitiſsimum eſſe uelim, Nimirum aliquo modo diſcrepare fidem & fiduciam, Et fiduciam è fide quaſi matre generari, non contra. Tale uel ex Eph.3. probabile eſt, ubi dicitur: Per fiduciam quæ eſt per fidem. Nemo enim Deo fidit, niſi qui antea Deum credidit. Fides πειθῶς. i. perſuaſio eſt, qua mihi modis omnibus perſuaſi, ita eſſe, ita fuiſſe quemadmodũ ſacræ literæ tradunt. Fides non nititur carnalib. præſidijs, utpote ſenſuum uiſus ac tactus. Fides rationẽ non conſulit, utpote num quid fieri poßit nec ne. Fides non ſciſcitatur experientiam, num tale ante factũ legatur, aut in memoria hominum ſit. Fides non diſputat, non diſceptat, non diſquirit, non cogitationib. im-

moratur: Sed quod audit à Deo, planè ratum, planè certum, planè firmum atq; immotũ tenet. Breuiter tam certum ac perſuaſum eſt Credenti, quicquid è Scripturis de Deo prædicatur, q̃ certum perſuaſumq; habet, ſe eſſe mortalem. Huic fidei opponitur Diacriſis, Rom. 4. Iaco. 1. qua quis dijudicat, num ita ſit, num fieri queat, num cæteri quoq; homines id credant, num ſapientis ſit iſtud credere, num per magiſtratus liceat credere, num per propinquos, num exitum fe licem res habitura ſit et c. Quod uilij uocamus hæſitare, uacillare, du bitare, fide infirmari, labaſcere, &c. Porrò fides in omnibus creden tibus non æque magna eſt. Alij alijs firmius ſibi perſuaſerunt, alij alijs perſeuerantius in credendo perſtant, alij alijs inuictius obdurant. Abrahæ fides incomparabilis eſt, Quia rem prius inauditam, impoſsibilem, contra naturam omnem, atq; adeo abſurdam credidit, nixus Verbo præcedente.

Zachariæ incredulitas damnatur, quia non potuit contra Naturam credere Deo, qui maior eſt ut Mundo ita Natura. Conſyderabat enim ſuam & uxoris ætatem, ac effœta corpora, non dans gloriam Verbo audito.

Fiducia uero ſiue Confidentia fortitudo, magnanimitas ac robur illud eſt, quo ſe cor pij hominis mirando modo in Deum ſurrigit, & cuius efficacia in Deo ſecure recumbit. Fiducia innitimur Deo, nõ aliter ac paſtor pedo ſuo, Vnde & fiduciam & pedum ſonat Hebræis Miſean. Alij Meſech, quod eſt hypoſterigma, ſuſtentaculum, fulcimentum. Proinde is recte dicetur Deo fidere, qui huius bonitate ueluti baculo robuſtiſs. innititur, idq; per omnia huius uitæ diſcrimina. Equidem nihil fiducia ſupereminentius eſſe poteſt, Niſi forte exiguum eſſe exiſtimes, hominem Deo contra fidem fidere, cõtra ſpem ſperare, incerta pro certis habere &c. Aſcenſurus tectum ſcala ua-

bida

*lida confidit. Seſſurus item ſella firmiore. Sic propemodum Deus ſua potentia, ſua dextra, ſuis ſuppetijs nos uult confidere. Sed ſcripturæ exemplis efficaciam fiduciæ potius deſcribamus.*

*Quarto Reg. 18. Quæ eſt iſta fiducia, qua confidis? Hebræ. Bitahon habet. L X X.* πεποίθησις. *Ridetur fiducia quæ in Aegypto collocabatur, tametſi ab eo, qui & ipſe ſuam in homine mortali fiduciam ponebat. Vana hæc & fallax fiducia, haud aliter q̃ ſi quis arundini incubet, ratus ſcipionem eſſe. Apud Iobum cap. 8. euiuſmodi fiducia telis arenearum comparatur. Neceſſe uero eſt, irritam fore fiduciam, hoc uidelicet fracto, in quo erat poſita fiducia.*

*Secundo Paralipome. 14. Super te fiduciam habemus. Hebraic. Niſeanu. L X X.* πεποίθαμεν. *Quo uel uno loco adparet, quid ſit fiducia, Nempe qua rex cum exercitu Deo conſtanti animo fidebat, quòd eſſet populum in prælio impari ſeruaturus. Deus huic regi uice multarum legionum fuit. Et ò creditu difficillimam uocem: Dominus pugnabit pro uobis. In pace quiuis credit ac fidit, at in arctum contractis copijs credere ac fidere DEO, quem non uideas, & hominibus diffidere, quos uideas, ampliſsimi animi eſt.*

*Cap. 16. Et cum fideres in domino, tradidit eos in manus tuas Linguæ, ut paulo ante, habent, et idẽ quoq; hoc loco repetitur ac commendatur regis facinus, à quo tamen degeneraſſe taxatur, abiecta quippe fiducia in reges homines, quaſi uero illi certiorem opem laboranti ferre queant. Nam arduum non eſſe non poteſt, inuiſibili dei uirtute fidere, uiſibili uero exercitu hominum diffidere. Imò ſtultũ prudenti mundo uidetur, niti ibi uelle, ubi nulla ſubſtantia ſiue ſubſiſtẽtia apparet: Sicut Petrus in aquis ceu in terra gradiebatur, ea fiducia Dei ſuffultus. Propter iſtam ſtultitiam, qualem ſcilicet fiduciã mun-*

*dus eſſe*

dus eſſe iudicat, uocatur Hebræis alio nomine Ceſiluth, quod Germani aſſequuntur quoties dicunt, ein torliche uermeſſenheit. Sed ô felices tales ſtultos, qui toti ſe Deo fideli concredere, & huius potentia fidere auſint.

Improbatur rex Aſa, qui confidebat in arte medica, adeo ſibi uni fiduciam Deus uendicat. Lege ſi libet quæ de fiducia alibi germanis ſcripſi.

Pſal. 10. In domino confido. Hebr. Haſithi. L X X. πέποιθα. Pſal. 24. In te confiſus ſum. Hebr. Batahthi. LXX. πέποιθα. Pſal. 56. In te confidit anima mea. Hebr. Haſaiah. L X X. πέποιθεν. Pſal. 117. Melius eſt confidere in domino. Hebr. Lahæſoth. Mox in eodem uerſu: Quàm confidere in princip. Hebr. Mibetoah. LXX. utrobiq; πεποιθέναι. Sic paſſim in Pſalterio. Quæ loca omnia excute & probe cognoſces, uel ipſa literatura cogente, aliud in ſcripturis eſſe, Deum credere, aliud Deo fidere. Fatebere opinor ubi rem exacte cognoris, quàm non pure pſeudeuangeliſtæ doceant, quoties duo hæc temere commiſcent ac confundunt.

Prouerbior. Qui confidit in diuitijs ſuis. Hebr. Boteah. L X X. πεποιθώς. Cæterum ſicuti ſacræ literæ fiduciam in Deo ponendam eſſe docent, ita contra dedocent fiduciam in non Deo. i. creaturis. Supra eã abſtulit à re medica, hic à diuitijs, quod et Paul. 1. Tim. 6. et Iob. cap. 31. et dominus ipſe Mar. 10. Pſal. 44. aufert fiduciam ab arcu. Iudith. 7. à lanceis & ſagittis. Iudic. 20. à numero exercitus. Amos 6. à monte Samariæ. i. munimentis extructis. 2. Macha. 12. à firmitate murorũ. Pſal. 134. ab idolis conflatis et ſculptis. Pſal. 145 à magiſtratib. Hiere. 17. à quouis homine. Prou. 28. à corde humano &c. Vtramq; fiduciã et huius effectũ cõpendio perſtringit Hieremias, ſuadens alterã ab altera deterrẽs. De priore cap. 39. Eruens

liberabo

*liberabo te et gladio non cades, ſed erit tibi anima tua in ſalutẽ, quia in me habuiſti fiduciã, dicit dominus. Hebr. ki batahtha bi. L X X. ἐπεποίθεις. De poſteriore cap. 48. pro eo quòd habuiſti fiduciã in munitionibus tuis & in theſauris tuis, tu quoq; capieris. Hebraice Bitehech. L X X. ἐπεποίθεις.*

*Non opus eſt, chare Lector, ut per omnes denuo prophetas curſitemus inquirendi ſtudio, cum in confeſſo ſit, ubiq; ita reperiri, quem admodum indicaui paucis.*

*In Noui Teſt. libris eodem mõ accipitur. Matth. 9. Confide fili. Ibid. Confide filia. Vtrobiq; θάρσει .i. aude mihi fidere, ſeu fiduciã animo bonã cõcipe etc. Cap. 27. Confidit in deo. Græcus πέποιθεν. Mar. 6. & Ioan. 16. Confidite Græ. θαρσεῖτε. Luc. 11. & 18. Confidentes πεποιθότας. Eiuſdem cap. 11. craſſiſsime depinxit ſignificatum fiduciæ. Arma inquiens in quibus confidebat. Iam qui in armis confidit, is ubi arma adempta fuerint, merito deſperat. Nam armis pro Deo uſus fu rat.*

*In Paulo nonnunq̃ in alium ſenſum accipitur, uidelicet. humanitus, ut quando ait: Confido de uobis. Confidimus de uobis etc. Gal. 5. 2. Theſſ. 3. 2. Cor. 7. θαρρῶ habet. Alias utitur cõmuni illo πείθεσθαι. Germanus non male iſtis in locis reddit: verſehen, ut amici amicis confidunt in re aliqua expediunda. Alioqui in nullo homine habenda eſt fiducia Hiere. 17. nec in fratre quidem Hiere. 9. Sic alibi Paul. Multa mihi fiducia erga uos. Itẽ multa fiducia utimur. i. audaculi erga uos ſumus, confidimus uos nobis tale ignoturos, Als wenn ein gut freund dem andern an ſeinen bart greiffen thar. Huc pertinet παῤῥησία quam uocẽ alij aliter interpretãtur. Proprie uero ſignificat laudatã illam audaciã, qua quis amicũ ſuũ exporrecta fronte, citra uel pudorem uel metum adire audet, fretus nimirũ recti conſci-*

 *entia,*

entia & amicitiæ libertate. Quem ſenſum ex Canonica Ioannis liquere arbitror.

## QVOMODO ACCIpiatur Spes.

QVicquid alij opinentur, certiſſ. ego ſum Spem in arcanis literis pro fiducia accipi, de qua diximus, atq; hoc in utroq; Teſtamento. Id quod non ſolum contextuum ſenſus cogit, uerumetiã ueritas linguarũ, præſertim hebraicæ. Vbiq; enim potiſsimum in Pſalmis ponitur aut Haſah aut Batah. LXX. utrunq; reddunt ἔλπομαι, aut ἤλπισα, qua redditiõe motus Latinus interpres paſsim Spero pro confido uertit. Tu mi lector de hoc quod dico nihil dubites, Nam res longe certiſſ. & teſtimonijs innumeris munitiſsima eſt.

Aliquando Spes ſuo in ſignificatu capitur, nẽpe pro expectatione, qua præſtolamur, quod cupientibus nondũ obtigit. Sed quoties ita capitur, peculiarib. notatur uerbis apud Hebræos, ut Iob cap. 17. Im ækaueh, id eſt, ſi expectauero, Græcus ἐαμ ὑπομείνω, id eſt, Si ſuſtinuero. Sic Pſal. 144. Oculi omniũ in te ſperant, Hebr. Ieſaberu, id eſt expectabunt & quaſi inhiabunt uidelicet propter eſcam : quamuis hoc loco Græcus ἐλπίζουσι habet.

Eſaiæ 40. Qui autem ſperant in domino, Hebr. Koue, id eſt, expectantes, Græcus ὑπομένοντες. i. ſuſtinentes ſiue ſufferentes. Thren. cap. 3. Sperantibus in eũ, Hebr. Lekoue, id eſt, expectantib. Græci, ὑπομένουσιν. Ibidem, Spes. Hebr. Thikuah, id eſt, expectatio. Ibidem uſurpatur ijhel, quod et ipſum pro præſtolari, iã pro ſperare, iam pro expectare & ſuſtinere per ſcripturas uerti uideo. Hic græ. ὑπομενῶ.

Hoſee item, ubi nos Spera in Deo. Textus hebr. habet, Expecta Deum cap, 12. Græcus ἔγγιζε, id eſt, appropinqua. Quod Eſai. 38 Speraui legimus, Tex. hebr. poſui habet. Prouer. 11. Mortuo impio

nulla

*nulla erit ſpes. Hebr. Thikuah. Græcus, ἔλπις. Cap. 13. Spes quæ differtur. Hebr. Thoheleth à uerbo ijhel. Idem nomen uertit Latinus cap. 10. expectatio, & Thikuah præſtolatio cap. 23. Idem rurſus, cap. 24. Spes reddit. Reliquos locos ipſe adijce, in quibus ſpes expectationem ſignificat.*

*In Nouo Teſt. ad eundem modum accipi animaduerto, ut Lu. 23 Sperabant aliquod ſignum ab eo, pro expectabant. Item cap. 12. In die qua non ſperant. Sic quoq; Matt. 24. Rurſus Luc. 6. Nihil inde ſperantes. Act: 3. Sperans ſe aliquid accepturum ab eis, Sic in eodẽ libro cap. 24. Rom. 8. Subiecit eam in ſpe. Porrò Græcis in iſto ſignificatu ἀποκαραδοκία item προσδοκία dicitur, non ſolum ἔλπις et ὑπομονή. In eodem Teſt. capitur ſpes pro fiducia etiam, Exempli gratia. Ioan. 5. Moſes in quo uos ſperatis, Auff den yr euch verlaſſet. Ephe. 1. Qui ante ſperauimus. 2. Corinth. 1. Vt noſtra ſpes ſit firma, Sic cap. 3. Rom. 4. Contra ſpem in ſpe. 1. Timoth. 5. Speret in Deum. Cap. 6. Nec ſperent in diuitijs. Eodem pertinet Eccli. 31. Qui non ſperauit in pecunia: Hebr. 10. Teneamus ſpei noſtræ confeſſionem, id eſt, fidei, ſicut 1. Petr. 3. De ea quæ in uobis eſt ſpe. Hebraico enim tropo fit, ut ſæpe Apoſtoli ſpem dicant, ſentientes fidem, quæ uocula nobis tritior eſt. Da Ieſu ut ſana ſapiamus.*

A M E N.

SCOPVS ECCLESIaſticæ prædicationis.

Qui Chriſtum credis ſacro purgate Lauacro:
Cui tua ſi quadret uita: beatus eris.

LIPSIAE, NIC. FABER, M. D. XXXV.